

NÅR DIT BARN IKKE TALER...

– HVORDAN SNAKKER I SÅ MED HINANDEN?

Denne brochure er udarbejdet af:

Anna Voss, *IKT-gruppen,
BUR, Marselisborgcentret, Århus*
Dorte Haubro Uhrbrand,
Hjælpemiddelcentralen, Esbjerg
Jette Bach, *Rosenvængets Skole, Viborg*
Emmy Kjellmann, *Behandlingscenteret
Østerskoven, Hobro*

Tak til:

Familier og kollegaer for at stille billeder til rådighed.
Fotograferne er Jan Herold, Helle Nyborg, Trein Bojsen, Johnny Jensen.

September 2009

I samarbejde med:

Hjælpemiddelinstittuttet,
ISAAC Danmark, *International Society for Augmentative and Alternative Communication*
VIKOM, *Videnscenter om Kommunikation og Multiple Funktionsnedsættelser hos Børn og Unge uden et Talesprog*

Har du et barn med handicap, der ikke kan tale, kan det være, at du...

- er usikker på, hvordan du kan etablere en god kontakt med dit barn, og hvordan I kan kommunikere med hinanden.
- synes, det kan være svært at se, hvad dit barn gerne vil fortælle dig.
- oplever, at dit barn har meget at fortælle, men mangler måder at gøre det på.
- oplever, at andre har svært ved at forstå dit barn.

I denne pjece vil vi gerne fortælle,...

- at kommunikation er helt afgørende for alle menneskers udvikling.
- at du og dit barn allerede kommunikerer med hinanden.
- at alle børn har noget, de gerne vil fortælle – når omgivelserne bliver dygtige til at se det.
- at der findes andre måder at kommunikere på end tale.
- at det er vigtigt, at barnet har gode kommunikationsmuligheder og dygtige kommunikationspartnere omkring sig hele dagen.
- at der findes fagpersoner med særlig viden om kommunikation med børn uden talesprog.
- at der findes forskellige kommunikationshjælpemidler, som kan være med til at udvide og tydeliggøre dit barns kommunikation med sine omgivelser.
- hvor du kan hente mere viden og hjælp.

Kommunikation er livsvigtig

Kommunikation er grundlaget for, at vi udvikler os som mennesker. Når et lille barn kommer til verden, indgår det i samspil med sine forældre, som helt naturligt opfatter barnet som kommunikerende. Når forældrene tolker deres barns lyde, mimik og bevægelser, prøver de at forstå, hvad det er, barnet vil fortælle dem, og de svarer og reagerer på det. Sådan udvikler de deres kommunikation med hinanden.

Vi kommunikerer, når vi med vores følelser fortæller hinanden, hvad vi synes om det, vi gør sammen. I kommunikationen med andre skabes vores identitet, og vi bliver en del af det sociale fællesskab – vi får viden om os selv, om andre mennesker og den verden, vi lever i. Kommunikation er noget, de fleste af os ikke tænker over, noget vi betragter som en menneskeret.

Tro på, at barnet har noget at sige

Nogle børn har handicap, som gør, at de ikke udvikler talesprog. Det er en væsentlig begrænsning i deres udtryksmuligheder. Det kan være svært for omgivelserne at se eller tro på, at barnet gerne vil sige noget. Ofte skyldes det, at det er svært at få øje på og forstå, hvad det er, barnet udtrykker. Men det er helt afgørende for børnene at være omgivet af mennesker, som tror på, at de har noget at fortælle, og som gør sig umage for at se det.

Børn med behov for ASK – hvem er det?

Børn og deres forældre kommunikerer lige fra livets begyndelse – og det gør du og dit barn med handicap også. Som forælder er du den, der kender dit barn bedst. Men måske oplever du alligevel, at det er svært at forstå, hvad dit barn fortæller dig. Det kan også være, at du har en oplevelse af, at dit barn har mange ting at fortælle, men mangler måder at gøre det på. Især kan det være svært, når barnet snakker om ting, som ikke umiddelbart er til stede i situationen eller om oplevelser, som du ikke på forhånd ved noget om.

Genkender du beskrivelserne ovenfor, kan du og dit barn have behov for hjælp til at anvende alternative eller supplerende kommunikationsformer (ASK).

Børn med behov for ASK kan f.eks. være børn med:

- multiple funktionsnedsættelser
- cerebral parese
- udviklingshæmning
- autismespektrumforstyrrelser
- erhvervede hjerneskader
- forskellige syndromer, f.eks. Down's syndrom

Hvad er ASK?

ASK er en fælles betegnelse for de mange måder, man kan kommunikere på, hvis talen ikke er tilstrækkelig. Eksempler på ASK er brug af mimik og kropssprog, blikretning, udpegning, hjemmelavede tegn og tegn til tale. ASK kan også handle om, at kommunikationspartneren stiller sig til rådighed med ordforråd, tolkning eller andre kommunikationsstrategier, som kan støtte barnet uden talesprog i at komme til orde. Og endelig kan ASK omfatte brug af hjælpemidler som udpegningstavler eller -bøger med grafiske symboler og fotos samt teknisk udstyr som f.eks. talemaskiner og computere med særligt udviklede kommunikationsprogrammer.

Behovet for ASK kan være meget forskelligt

For børn, der slet ikke kan tale, er det nødvendigt at finde et alternativ til talesproget. For andre børn vil der være behov for at anvende et supplement til et talesprog, der er svært at forstå. Nogle børn får aldrig et talesprog, andre kan måske udvikle talesprog ved hjælp af ASK. Nogle børn forstår alt, hvad der bliver sagt, men har svært ved at blive forstået. Andre børn har både svært ved at tale og ved at forstå andres tale.

Der vil altid være behov for en individuel vurdering af barnets kommunikationsmuligheder. Det skal ske i samarbejde med de personer, der kender barnet bedst. Vurderingen kræver bistand fra personer med faglig kompetence inden for ASK.

Der er mange muligheder for ASK

Det er sjældent, at der findes én kommunikationsløsning, der kan bruges i alle situationer. Der er forskel på, hvilken situation man befinder sig i, hvem man snakker med, og hvad man snakker om. I nogle situationer kan det f.eks. være lettest eller mest hensigtsmæssigt at benytte tegn og kropssprog, i andre situationer kommunikationshjælpemidler. Det afhænger af, hvad der er fysisk muligt, hvad samtalepartnern bedst forstår, hvad der går hurtigst, og hvad man taler om. Målet med kommunikationshjælpemidler er altid at udvide mulighederne for kommunikation – ikke at erstatte eksisterende.

Fælles oplevelser og et godt kommunikativt miljø

Sproget udvikles i samvær med andre. Når man leger, spiser eller bare hygger sig sammen og fortæller, hvad man hver især synes om det, der sker. Sproget udvikles på samme måde hos børn med funktionsnedsættelser, hvor alternative og supplerende kommunikationsmåder er nødvendige i samspillet med andre. Man opbygger et sprog ved at bruge det sammen med nogen.

Børn, der ikke udvikler et tilstrækkeligt forståeligt talesprog har brug for at være sammen med andre børn og voksne, der anvender alternative og supplerende kommunikationsformer, og som kan være gode rollemodeller.

Kommunikationsmaterialerne skal altid findes dér, hvor barnet opholder sig og færdes. Og det er vigtigt at være opmærksom på, at man ikke kun skal rette indsatsen mod barnet, men også mod barnets omgivelser.

Det er vigtigt at starte tidligt, og det er aldrig for sent

For at støtte sprogudviklingen hos børn, der ikke taler, er det vigtigt at starte så tidligt som muligt med at anvende ASK. Man skal ikke bare vente og se, om talen kommer af sig selv. Hvis barnet og dets nærmeste ikke tilbydes andre måder at kommunikere på, er der risiko for, at den naturlige udvikling og indlæring, der sker i samspil med andre mennesker, vil blive begrænset. Brug af ASK er ingen hindring for, at barnet senere kan udvikle talesprog – forskning viser, at ASK kan fremme udviklingen af talesprog.

Der er hjælp at hente

For at undersøge et barns behov og muligheder for alternative og supplerende kommunikationsformer skal der laves en kommunikativ udredning. Det sker enten gennem kommunens pædagogisk-psykologisk rådgivning (PPR) eller gennem den kommunale sagsbehandler. Herfra kan der henvises til kommunale eller regionale rådgivningscentre med særlig viden inden for kommunikation og teknologi. Der kan også være ressourcepersoner med viden om ASK i barnets børnehave, skole eller botilbud. En udredning skal altid foregå i samarbejde med nære personer omkring barnet og have fokus på de relationer og miljøer, barnet indgår i.

I særlige tilfælde kan der henvises til VISO - "Den nationale videns- og specialrådgivningsorganisation". For at få barnet udredt i VISO skal der henvises via PPR eller sagsbehandler.

Det siger loven

Lovgivningen giver ret til at få specialundervisning, specialrådgivning og hjælp til en undersøgelse af et barn, som ikke udvikler talesprog. Der er også mulighed for at søge om hjælp til forskellige kommunikationshjælpemidler via lovgivningen.

Drejer det sig om specialundervisning, undersøgelse og specialrådgivning, kan der henvises til:

- Folkeskoleloven § 3 stk. 2
- Bekendtgørelse om folkeskolens specialpædagogiske bistand til børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen § 1, § 2
- Bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand § 1, § 2
- Bekendtgørelse af lov om social service § 11 stk. 3.

Drejer det sig om kommunikationshjælpemidler og andet udstyr til støtte for kommunikationen, kan der henvises til:

- Bekendtgørelse af lov om social service § 112, § 113
- Bekendtgørelse af lov om social service § 41
- Bekendtgørelse om folkeskolens specialpædagogiske bistand til børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen § 2
- Bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand § 2

Drejer det sig om en VISO-udredning, kan der henvises til:

- Lov om social service (Bekendtgørelsen kapitel 4 § 13)
- Folkeskoleloven (Bekendtgørelsen kapitel 5 § 12/kapitel 7 § 20)

Der er mere viden at hente

Interesseorganisationen ISAAC Danmark, International Society for Augmentative and Alternative Communication www.isaac.dk

VIKOM Videnscenter om Kommunikation og Multiple Funktionsnedsættelser hos Børn og Unge uden et Talesprog www.vikom.dk

Hjælpemiddelinstitutet: www.hmi.dk

Norske hjemmesider: www.isaac.no og www.ask-loftet.no

Svenske hjemmesider: www.isaac-sverige.se

Information om VISO: www.servicestyrelsen.dk

Information om lovgivning: www.retsinformation.dk